

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hasanen, Elina; Salmi, Lotta; Virmasalo, Ilkka; Salmikangas, Anna-Katriina; Simula, Mikko; Väänttinen, Liisa; Laakso, Tapani; Muukkonen, Petteri

Title: Lähiön liikkumisympäristöt lasten ja nuorten vapaa-ajan liikkumisen tiloina

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Liikuntatieteellinen seura 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Hasanen, E., Salmi, L., Virmasalo, I., Salmikangas, A.-K., Simula, M., Väänttinen, L., Laakso, T., & Muukkonen, P. (2023). Lähiön liikkumisympäristöt lasten ja nuorten vapaa-ajan liikkumisen tiloina. *Liikunta ja tiede*, 60(5), 78-86.

https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2023/liikunta-tiede-lehti-5-2023-sivut-78-86-hasanen-ym..pdf

LÄHIÖN LIKKUMISYMPÄRISTÖT LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AJAN LIKKUMISEN TILOINA

Elina Hasanen, LitT, Jyväskylän yliopisto / liikuntatieteellinen tiedekunta, PL 35 (L), 40014 Jyväskylän yliopisto. P. 040 626 2184. Sähköposti: elina.hasanen@juu.fi (yhteyshenkilö). **Lotta Salmi**, LitM, Jyväskylän yliopisto. **Ilkka Virmasalo**, YTT, Jyväskylän yliopisto. **Anna-Katriina Salmikangas**, LitT, Jyväskylän yliopisto. **Mikko Simula**, LitT, Jyväskylän yliopisto. **Liisa Vääntinen**, LitM, Jyväskylän yliopisto. **Tapani Laakso**, LitM, Jyväskylän yliopisto. **Petteri Muukkonen**, FT, Helsingin yliopisto.

TIIVISTELMÄ

Hasanen, E., Salmi, L., Virmasalo, I., Salmikangas, A.-K., Simula, M., Vääntinen, L., Laakso, T. & Muukkonen, P. 2023. Lähion liikkumisympäristöt lasten ja nuorten vapaa-ajan liikkumisen tiloina. Liikunta & Tiede 60 (5), 78-86.

Monipuolisilla lähiliikuntaolosuhteilla pyritään tarjoamaan lapsille ja nuorille helposti saavutettavia liikkumismahdollisuuksia. Samalla ohjataan heitä yhteiskunnassa oikeiksi katsottuihin vapaa-ajan tiloihin. Liikkumisympäristöjen avoimuus ja saavutettavuus on kuitenkin monissa tutkimuksissa kyseenalaistettu, ja paikkojen käytössä on osoitettu olevan eroja väestöryhmittäin.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kahden kaupunkilähion lähiliikuntaolosuhteita kouluikäisten vapaa-ajan liikkumisen sosiaalisina tiloina. Tutkimuksessa selvitettiin, 1) mitä paikkoja käytettiin liikkumiseen ja miten kouluaste, sukupuoli ja liikuntaseuraan kuulumisen selittävät paikkojen käyttöä, sekä 2) miten siirtymä lapsuudesta nuoruuteen liittyy paikkojen käyttöön lajinomaiseen ja leikinomaiseen liikkumiseen. Aineistona oli 3.–9.-luokkalaisten kyselyaineisto (n=216), joka analysoitiin ristiintaulukoimalla sekä kaksivaiheisella logistisella regressioanalyysillä.

Tulosten mukaan lähioiden rakennetut liikkumisympäristöt, kevyen liikenteen väylät ja luonto ovat lasten ja nuorten suosimia paikkoja, mutta ne ovat enemmän ala- kuin yläkouluikäisten liikkumisen tiloja. Lajinomainen liikkuminen liikunta-, toiminta- ja leikkipuistoissa oli yleisempää kuin leikinomainen. Leikinomainen liikkuminen oli yläkouluikäisille harvinaisempaa kuin alakouluikäisille, eikä sitä korvattu lajinomaisella liikkumisella näissä paikoissa. Liikuntaseuraan kuulumisen selitti sekä paikkojen käyttöä että lajinomaista ja leikinomaista liikkumista. Sukupuolittuneisuus oli vähäistä.

Tutkimus vahvistaa havaintoja siitä, että paikkojen tarjoaminen ei tue liikkumista yhdenvertaisesti kaikissa väestöryhmissä. Lähiliikuntaolosuhteet palvelevat parhaiten muutenkin aktiivisia seuraharrastajia sekä alakouluikäisiä lapsia. Liikkumisen saavutettavuuden parantamiseksi on tärkeää tunnistaa liikkumisen esteitä eri käyttäjäryhmissä sekä syventää ymmärrystä liikkumisympäristöistä lapsille ja nuorille merkityksellisen vapaa-ajan tiloina.

Asiasanat: liikuntapaikat, lähiö, lapsuus, nuoruus, vapaa-aika, sosiaalinen tila

ABSTRACT

Hasanen, E., Salmi, L., Virmasalo, I., Salmikangas, A.-K., Simula, M., Vääntinen, L., Laakso, T. & Muukkonen, P. 2023. Suburban physical activity environments as children and young people's spaces. Liikunta & Tiede 60 (5), 78-86.

Diverse neighbourhood physical activity environments are intended to provide easily accessible opportunities for activity for children and young people and to make appropriate leisure spaces available to them. However, studies have questioned the equal accessibility of physical activity environments and shown differences in their use among population groups.

This study examined physical activity environments in two suburbs as social spaces of leisure-time physical activity for school-aged children. The study investigated 1) which places were used for activity and how school level, gender, and sports club membership explained their use, and 2) how the transition from childhood to youth was related to the use of these places for sports and play. The data was gathered in a survey of third to ninth graders (n=216) and analysed using cross-tabulation and two-stage logistic regression.

The results showed that the built outdoor environments, pedestrian and cycle ways, and natural surroundings in the neighbourhoods are popular places for activity, but they are more children's than young people's spaces. In built outdoor facilities, sports activities were more common than play-like activities. Play was less common among the high school-aged and was not replaced by practising sports in these facilities. Sport club membership explained both the use of the facilities and sport and play practices. Gender differences were minor.

The results indicate that the provision of places for physical activity is insufficient to support activity equally across all population groups. The neighbourhood environments appear to best cater to club sport participants and to children rather than youth. To enhance accessibility, it is important to identify barriers to activity among different user groups and gain a deeper understanding of the meanings of these environments as leisure spaces for children and young people.

Keywords: sport facilities, suburb, childhood, youth, leisure, social space

JOHDANTO

Monipuolisten liikkumisympäristöjen tarjoaminen on nähty liikuntapolitiikassa keskeisenä keinona edistää suomalaisen fyysistä aktiivisuutta. Erityisesti lähiliikuntaolosuhteiden, joilla tarkoitetaan rakennettujen liikuntapaikkojen ja virkistys- ja ulkoilualueiden lisäksi kävely- ja pyöräteitä, leikkipaikkoja sekä erilaisia viheralueita, katsotaan mahdollistavan laajojen käyttäjäryhmien omaehtoista ja organisoitua liikuntaa sekä aktiivisia kulkumuotoja. (Itkonen ym. 2018, 66; Valtioneuvosto 2018, 29–31) 2000-luvulla on panostettu myös erityisiin lähiliikuntapaikkoihin tavoitteena tarjota etenkin lapsille ja nuorille vapaasti käytettäviä, helposti saavutettavia ja monikäyttöisiä paikkoja (Valtion liikuntaneuvosto 2014, 27–28).

Asuinalueilla sijaitsevat liikkumisympäristöt ovat tärkeitä etenkin lasten ja nuorten vapaa-ajan liikkumiselle (Kyttä ym. 2012; Nordbø ym. 2019; Pate ym. 2021). Siksi niihin investointi on vuosikymmenten ajan ollut kaupunkien liikuntapalveluiden keskeinen tehtävä (Ilmanen 1996). Julkisista ulkoympäristöistä suosituimpiin lukeutuvat kevyen liikenteen väylät, luonto, ulkokentät ja koulupihat, joita kaikkia vuoden 2022 LIITU-kyselyn mukaan käytti viikoittain yli 30 prosenttia 11–15-vuotiaista (Martin ym. 2023). Viime vuosina omaehtoinen liikkuminen ja liikuntaseuratoimintaan osallistuminen ovat vähentyneet, mutta samaan aikaan ulkoympäristöjen, kuten luonnon ja koulupihojen, viikoittainen käyttö on lisääntynyt (emt. 21, 25). Lisäksi koronapandemiasta johtuneet rajoitukset ja harrastusten keskeytyminen korostivat entisestään asuinalueiden ympäristöjen merkitystä lasten ja nuorten liikkumiselle (Mitra ym. 2020; Nyssölä & Manner 2023).

Liikunnan paikat nähdään yhteiskunnassa lasten ja nuorten oikeanlaisen vapaa-ajanvieton paikkoina, joihin heitä on hyvä pyrkiä ohjaamaan (Itkonen 2003, 327–328). Useat tutkimushavainnot kuitenkin kyseenalaistavat sen, että paikat olisivat avoimia ja mielekkäitä kaikille lapsille ja nuorille. Ulkomaila tehtyjen tutkimusten mukaan liikkumisympäristöjen käyttöä selittävät esimerkiksi sosiodemografiset taustatekijät (Mölenberg ym. 2019; Stappers ym. 2018) ja alueen sosiaalinen ympäristö (Franzini ym. 2010; Prins ym. 2012). Suomessa on todettu erilaisten paikkojen käytössä vaihtelua tiettyjen taustatekijöiden, kuten iän ja sukupuolen (Martin ym. 2023, 23–26) sekä liikuntaseuraan kuulumisen perusteella (Norra ym. 2015, 48–49). Taustalla vaikuttaa esimerkiksi sosiaalisia järjestäytyksiä ja kulttuurisia normeja, jotka asettavat jotkin paikkojen käyttäjät ja käyttötavat etusijalle toisiin verrattuna (mm. Book & Högdahl 2022; Hasanen 2017, 180–204). Julkisten liikuntapalveluiden kehittämisessä ja niitä koskevassa tutkimuksessa onkin tärkeää suunnata huomiota lähiliikuntaolosuhteiden monikäyttöisyyteen (Itkonen ym. 2018, 66–67; Valtion liikuntaneuvosto 2014, 27–28) sekä saavutettavuuteen (Muukkonen ym. 2022, 19–32).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan asuinalueiden julkisia liikkumisympäristöjä lasten ja nuorten vapaa-ajan liikkumisen paikkoina. Tutkimuksen kohteena on kaksi kaupunkilähiötä. Tavoitteena on kuvailla liikkumisympäristöjä lapsuuden ja nuoruuden liikkumisen sosiaalisina tiloina tutkimalla sitä, ketkä paikkoja lähiöissä käyttävät ja millä tavoin.

TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Tutkimus asemoituu yhteiskuntatieteelliseen liikuntatutkimukseen, joka pyrkii lisäämään ymmärrystä liikkumista mahdollistavista ja rajoittavista yhteiskunnallisista ja yksilöiden elämän-

tilanteisiin liittyvistä tekijöistä. Tutkimusasetelmaa raamittavat lapsuuden tilallisuuden viitekehys, siirtymän käsite, kohderyhmän tutkimisen metodologiset rajoitteet ja aihepiirin aiemman tutkimuksen havainnot.

Tutkimuksessa katsotaan lasten ja nuorten toimintaa yhteiskuntatieteellisen lapsuuden- ja nuorisotutkimuksen näkökulmasta, osana yhteiskunnan rakenteita (Alanen 2009; Puuronen 2006, 10–12). Lapsuuden tilallisuuden tutkimuksessa keskeisenä lähtökohtana on käsitys lapsuuden sosio-spatiaalisen organisoinnista eli lapsuuden julkisten toimintatilojen yhteiskunnallisesta määräytymisestä. Tärkeänä tutkimuskohdeena on lasten ja nuorten toiminta näissä tiloissa sekä suhde niihin. (Kullman ym. 2012) Liikuntatutkimuksessa on tarkasteltu esimerkiksi lasten tai nuorten suhdetta vapaa-ajan liikkumisen paikkoihin asuinalueillaan (mm. Book & Högdahl 2022; Christensen ym. 2015; Hasanen 2017). Teoriapohjana näissä tutkimuksissa on hyödynnetty sosiaalisen tilan käsitteellistystä (mm. Massey 2005). Niiden mukaisesti liikkumisen paikkoja ja tapoja määrittävät sekä fyysiset toimintamahdollisuudet että sosiokulttuurinen todellisuus kuten sosiaaliset suhteet ja kulttuuriset merkitykset. Tässäkin tutkimuksessa katsotaan tilallisuuden viitekehysten mukaisesti, että lasten ja nuorten toiminta asuinalueidensa liikkumisympäristöissä kertoo sekä pääsystä paikkoihin että toiminnan merkityksellisyydestä. Paikkojen käytön ymmärretään heijastavan yhteiskunnallisia rakenteita sekä lasten ja nuorten asemia näissä rakenteissa.

Aiemman liikuntatutkimuksen pohjalta on tärkeää erottaa lapsuuden tilat nuoruuden tiloista. Siirtymän käsitettä käytetään tässä kuvaamaan näiden välistä murrosvaihetta, jossa tapahtuu muutoksia käyttäytymisessä ja sosiokulttuurisissa tekijöissä (Kuure ym. 2002). Siirtymää ei käsitellä normatiivisena kehittymisenä vaan muutoksena toiminnassa suhteessa kontekstiinsa, kuten lapsille ja nuorille tarkoitettuihin vapaa-ajan tiloihin (ks. Nummenmaa & Virtanen 2002, 121–123). Tästä näkökulmasta katsottuna murrosvaihe sijoittuu noin ikävuosiin 11–13. Siihen ajoittuu ensinnäkin institutionaalinen siirtymä alakoulusta yläkouluun, johon liittyy merkittäviä koettuja muutoksia, kuten koulukulttuurin ja usein koulun sijainnin vaihdos sekä vertaisryhmien muutoksia (Pietarinen ym. 2010). Toiseksi tässä vaiheessa sekä omaehtoinen että organisoitu liikkuminen on tyypillisesti vähentynyt (Aira ym. 2013; Martin ym. 2023, 20). Ilmiö näkyy Suomessa selvemmin kuin muissa maissa (Inchley ym. 2016, 135–138). Kolmanneksi samaan vaiheeseen ajoittuu isoja muutoksia kiinnostuksen kohteissa ja sosiaalisissa normeissa, millä on selitetty myös liikunnan vähenemistä (Basterfield ym. 2016; Kemp ym. 2022). Neljänneksi on viitteitä siitä, että yläkouluikässä liikkumisen tiloissa tehdään eroa lapsuuden liikkumiseen. Omaehtoisessa liikkumisessa tämä ilmenee siten, että aletaan välttää lapsellisia pidettyjä liikkumismuotoja ja korvata liikunnallista leikkiä lajiharrastuksella ja kuntoilulla (Hasanen 2017, 159–161).

Tässä tutkimuksessa tuotamme olennaista uutta tietoa tarkastelemalla, kuinka siirtymä lapsuudesta nuoruuteen heijastuu toimintaan suhteessa asuinalueiden liikkumisen tiloihin. Erilaisten paikkojen käytön lisäksi on tärkeää tarkastella sitä, kuinka siirtymä näkyy liikkumisen luonteessa: millaisia toimintamahdollisuuksia käytetään, kun tarjolla on sekä leikinomaisen että lajinomaisen liikkumisen mahdollisuuksia.

Aiemman tutkimuksen perusteella myös liikuntaseuraan kuulumisen ja sukupuoleen on syytä kiinnittää huomiota liikkumisen tiloja tutkittaessa. Organisoituihin liikuntaharrastuksiin osallistuminen nähdään usein ihanteellisena vapaa-ajanviettona, mutta moni jää harrastusten ulkopuolelle esimerkiksi

perheen taloudellisen ja kulttuurisen pääoman puutteiden vuoksi (Berg 2015; Kantomaa & Kankaanpää 2014; Kantomaa ym. 2014). Sen takia maksuttomien lähiliikuntaolosuhteiden odotetaan tarjoavan sopivia toimintatiloja juuri harrastusten ulkopuolelle jääneille lapsille ja nuorille. Toisaalta on havaittu, että liikkumisen tilojen sosiaalisissa järjestyksissä liikunnallisesti aktiivisilla ja taitavilla lapsilla ja nuorilla on korkeampi asema ja sen myötä paremmat mahdollisuudet liikua haluamallaan tavalla kuin vähemmän aktiivisilla (Fahlén 2011; Hasanen 2017, 184–186, 201). Esimerkiksi Norjassa ja Suomessa on hiljattain havaittu, että alakouluikäiset liikuntaseuroissa harrastavat liikkuvat enemmän myös omaehtoisesti (Nordbakke 2019; Norra ym. 2015, 48–49).

Sukupuolen osalta on todettu, että liikuntakulttuurin normit suosivat poikamaisena pidettyä liikkumista, jolloin pojilla on paikoissa eniten toimintatilaa muiden joutuessa väistämään (mm. Book & Högdahl 2022; Hasanen 2017, 186–190). Tyttöjen ja poikien on myös havaittu käyttävän usein eri tyyppisiä paikkoja; esimerkiksi kevyen liikenteen väyliä käyttivät LIITU-tutkimuksen mukaan yleisemmin tytöt, kun taas luontoa, ulkokenttiä ja koulupihoja käyttivät useammin pojat (Martin ym. 2023, 24). Sukupuolittuneisuus näkyy myös siinä, että liikunnan määrän väheneminen alkaa tytöillä varhaisemmin kuin pojilla (Martin ym. 2023, 16–20).

Näiden taustatekijöiden yhteyksistä asuinalueiden liikkumisympäristöjen käyttöön tarvitaan kuitenkin lisää tutkimustietoa, sillä aiemmat tutkimukset (mm. Martin ym. 2023; Nordbakke 2019; Norra ym. 2015) ovat tarkastelleet vain osaa keskeisistä taustatekijöistä tai vain osaa paikoista, ne on tehty ulkomailla tai ne eivät ole kohdistuneet asuinalueen lähiliikuntaolosuhteisiin.

Lasten ja nuorten liikkumista suhteessa asuinalueen paikkoihin on tutkittu monenlaisin määrällisin (mm. Nordbakke 2019; Pate ym. 2021) ja laadullisin (mm. Christensen ym. 2015) menetelmin. Tutkimushankkeessa koronapandemia rajasi pois kohdejoukon kasvokkaisen kohtaamisen, jolloin menetelmäksi valikoitui kysely, jolla voidaan selvittää taustatekijöiden yhteyksiä iteraportoituihin liikuntaan liittyvään toimintaan. Kun tutkittaviin kuului myös alakouluikäisiä, oli kyselyssä vastauksen luotettavuuden varmistamiseksi käytettävä mahdollisimman yksiselitteisiä, ikätasoisia ja helposti ymmärrettäviä luokitteluja (de Leeuw 2011). Olennaisten muuttujien valinnassa tukeuduttiin edellä kuvattuun aiempaan tietoon lasten ja nuorten liikkumisesta ja sen sosiaalisista tiloista sekä kohdepaikoista. Tutkimuskohteiksi valittiin lapsille ja nuorille tarkoitettujen kuntien ylläpitämät liikkumisympäristöt. Täten jäsentynyt tutkimusasetelma tuotti liikkumisen sosiaalisten tilojen piirteiden kuvauksen, joka pohjustaa aiheeseen kohdistuvia monimittaisuuksia jatkotutkimuksia.

TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -AINEISTO JA -MENETELMÄT

Tutkimus toteutettiin osana ympäristöministeriön koordinoimaan Lähiöohjelmaan 2020–2022 kuulunutta Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö (YLLI) -tutkimushanketta, jossa tarkasteltiin asukkaiden liikkumista ja sen saavutettavuutta Helsingin Kontulassa ja Jyväskylän Huhtasuolla. Kontula ja Huhtasu ovat valtionjohdon tunnistamia matalan sosioekonomisen aseman alueita ja sisältyneet segregaatiorjuvan Lähiöohjelman kohdealueisiin (Ympäristöministeriö 2023). Molemmat lähiöt on alun perin rakennettu kaupunkien reunoille luonnon läheisyyteen 1960–1970-luvuilla, nopean maaltamuuton vuosina. Sitten niistä on tullut kaupunkien voimakkaim-

min sosioekonomisesti segregoituneita lähiöitä (Muukkonen ym. 2021). Tämän takia niille on tilastojen valossa nykyisin tyyppillistä korkea todennäköisyys terveys- ja sosiaalisten ongelmien riskitekijöiden kasautumiseen. (Vrt. Stjernberg 2019, 5–18) Perheen matala sosioekonominen asema myös rajoittaa lasten ja nuorten organisoidun liikunnan harrastamista (esim. Kantomaa ym. 2014), minkä vuoksi lähiliikuntaolosuhteilla voi näillä alueilla olla erityistä merkitystä lasten ja nuorten liikkumisen paikkoina. Osaltaan vastatoimena segregaatiorjuvia kaupungit ovatkin panostaneet alueiden lähiliikuntaolosuhteisiin, ja ulkoympäristöt alueilla ovat liikkumisen näkökulmasta suhteellisen monipuoliset.

Tutkimuksessa kuvataan lähiöissä sijaitsevia liikkumisympäristöjä kouluikäisten sosiaalisina tiloina muodostamalla kuvaus tilankäyttäjien ikä- ja sukupuolijakaumasta, liikuntaseurajäsenyyksistä sekä tiloissa harjoitetun toiminnan luonteesta. Tutkimuskysymykset ovat: 1) *Mitä lähiöiden liikkumisympäristöistä lapset ja nuoret käyttävät vapaa-ajan liikkumiseen ja miten taustatekijät selittävät käyttöä?* ja 2) *Miten siirtymä lapsuudesta nuoruuteen liittyy paikkojen käyttöön a) lajinomaiseen liikkumiseen ja b) leikinomaiseen liikkumiseen?*

Ensimmäinen tutkimuskysymys kohdistaa tarkastelut kevyen liikenteen väylien ja luontoympäristöjen sekä tiettyjen liikunta- ja toimintapaistojen, koulupihojen, leikkipuistojen ja kuntoratojen sekä frisbeegolfradan käyttöön. Toinen tutkimuskysymys rajaa tarkastelun tiettyihin liikunta-, toiminta- ja leikkipuistoihin sekä koulupihoihin, joissa on sekä joidenkin liikuntalajien toimintapaikkoja (kuten pallokenttä tai ulkokuntosalilaitteet) että vapaamman leikinomaisen liikkumisen paikkoja (kuten kiipeilyteline tai keinu). Tutkimukseen osallistujilta kysytään omaehtoisen liikkumisen lisäksi organisoituihin toimintoihin osallistumisesta, sillä useissa tutkituissa paikoissa on varattavissa olevia kenttiä, joilla oli tutkimusajankohtana myös liikuntaseurojen harjoituksia. Lajinomaisen liikkumisen erotetaan leikinomaisesta sen perusteella, onko liikkumisella kytkös kulttuurisesti vakiintuneeseen liikuntalajiin ja käytetäänkö lajin suorituspaikkaa ja välinettä lajitarkoitukseen.

Hypoteesina on ensinnäkin, että vapaa-ajan liikkuminen asuinalueen liikkumisympäristöissä on nuoruudessa vähäisempää kuin lapsuudessa. Toinen hypoteesi on, että liikkumisen luonne ilmentää siirtymää leikinomaisesta kohti lajinomaisista liikkumista.

Tutkimusaineisto kerättiin kyselyllä Webropol-järjestelmässä koulutuntien aikana toukokuussa 2021. Tuolloisessa koronavirusilanteessa lasten ja nuorten ohjatut liikuntaharrastukset olivat sallittuja sekä ulko- että sisätiloissa. Omatoiminen liikunta kaupungin sisäliikuntatiloissa oli Helsingissä yhä kiellettyä ja Jyväskylässä sitä koskivat henkilömäärärajoitukset. (Helsingin kaupunki 2021; Keski-suomalainen 2021)

Tutkimuksessa noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä sekä Jyväskylän yliopiston eettisiä periaatteita. Kaupungeilta haettiin tutkimusluvat, ja tutkimusalueiden koulujen rehtereilta tiedusteltiin koulun mahdollisuuksia osallistua tutkimukseen. Yhden koulun kieltäytyttyä mukaan pyydettiin lisää vastaavia luokka-asteita muista kouluista. Tutkimukseen osallistui kolmesta Kontulan koulusta ja kahdesta Huhtasuon koulusta yhteensä 18 koululuokkaa. Kolmansia ja viidensia luokkia oli kumpiakin viisi kappaletta ja seitsemänsiä ja yhdeksänsiä luokkia neljä. Luokilla oli yhteensä 356 oppilasta. Informoitu suostumus hankittiin alle 15-vuotiaiden lasten huoltajilta sekä lapsilta itseltään: kun tutkimuksesta oli tiedotettu, lasten oli mahdollista kieltäytyä osallistumasta. Ulkomaalaistaustaisten asuk-

kaiden suhteellisen suuri osuus tutkimusalueilla huomioitiin tarjoamalla huoltajien tiedote viidellä eri kielellä. Huoltajan suostumus jäi puuttumaan 90 lapselta. Koululaisten suomen kielen taito oli rehtoreilta saadun tiedon perusteella riittävä siihen, että lasten tiedote ja kysely olivat vain suomeksi. Aineistoa käsiteltiin Jyväskylän yliopiston henkilötietojen tallennukseen hyväksymissä tietojärjestelmissä.

Kyselyssä liikkumisen määriteltiin olevan ”kaikenlaista liikumista, kuten esimerkiksi ulkoilu, harrastukset ja pihaleikit”. Vastaajaa kehoitettiin miettimään ”kouluajan ulkopuolista aikaa. Siis älä kerro koulun liikuntatunneista ja välitunneista.” sekä ”viimeistä viikkoa eli edellistä 7 päivää. Siihen kuuluvat arkipäivät ja viikonloppu.” Liikkumisen paikkoja selvitettiin kysymällä, oliko vastaaja liikkunut paikoissa viimeisen viikon aikana (kyllä /ei /en osaa sanoa). Nimettyjen paikkojen tunnistamista varmennettiin paikkoja esittävin kuvin.

Tutkimuskysymykseen 2 kuuluneista paikoista kysyttiin lisäksi, mitä vastaaja oli tehnyt niissä viikon aikana. Vaihtoehtoja saattoi valita useamman ja ne vastasivat paikkojen toimintamahdollisuuksia; kaikki sisälsivät vaihtoehdot ”kiipeilin tai leikin”, ”kuntoilin tai lenkkeilin”, ”kuljin paikan läpi”, ”jotakin muuta, mitä:” ja paikoittain lisäksi esimerkiksi ”pelasin palloa”, ”pelasin frisbeegolfia”, ”parkourasin” tai ”skeittasin, scoottasin, ajoin BMX-pyörällä tai rullaluistelin skeittiparkissa”.

Taustatietoina kysyttiin kaupunki, asuinalue kyselyviikolla (oppilaaksiottoalueet ja ”muu, mikä:”), sukupuoli (tyttö /poika /muunsukupuolinen tai en halua kertoa), luokka-aste (3. /5. /7. /9. luokka) sekä kuuluminen liikunta- tai urheiluseuraan (kyllä /ei /en osaa sanoa). Seuraan kuulumista varmennettiin kysymällä seurassa harrastettuja lajeja. Kyselyn validiteettia tarkasteltiin pilottikyselyssä sekä hankkeen ensimmäisessä kyselykierroksessa helmikuussa 2021, joiden pohjalta lomaketta muokattiin, kuten täydennettiin monivalintoja ja tarkennettiin kysytyn ajanjakson kuvausta.

Aineiston analyysissä ristiintaulukoimalla tuotettiin alustava kuva taustatekijöiden ja liikuntapaikkojen käytön suhteesta. Ristiintaulukoinnissa merkitsevyys testattiin Khiin neliö -testillä. Taustatekijöiden yhteyttä liikkumismuotoon tarkasteltiin kaksivaiheisella logistisella regressioanalyysillä. Mallissa 1 oli mukana vain siirtymähypoteesin mukainen kouluastemuuttuja ja mallissa 2 myös muut taustatekijät eli sukupuoli, liikuntaseuraan kuuluminen ja asuinalue. Tutkimusintresseistä ja otoskoosta johtuen joitakin muuttujaluokkia luokiteltiin uudelleen tai yhdistettiin. Lajinomaisen liikkumisen luokaksi yhdistettiin pallonpelin pelaaminen, kuntoilu ja lenkkeily, frisbeegolf,

parkour, skeittaaminen, pump trackilla ajaminen ja muut määritelmäämme sopivat vastaukset. Leikinomaisen liikkumisen muuttuja muodostettiin vaihtoehtoista ”kiipeilin tai leikin”, ”käytin digipalloseinää tai digikaarta” sekä avoimista vastauksista kuten keinuminen. Vaihtoehtoa ”kuljin paikan läpi” ei sisällytetty liikkumiseen.

Lopullinen otos kattoi 216 vastaajaa, joista 57 prosenttia oli Kontulasta ja 43 prosenttia Huhtasuolta. Tyttöjä ja poikia oli lähes yhtä paljon ja muunsukupuolisia tai sukupuolensa kertomatta jättäneitä viisi vastaajaa (3 %). Luokka-asteittain vastaajat painottuivat alakoululaisiin (62 %). Liikuntaseuraan kuuluvien osuus oli noin kymmenen prosenttiyksikköä pienempi kuin saman ikäisten kansallinen keskiarvo vuotta myöhemmin (Martin ym. 2023, 20). (Taulukko 1)

TULOKSET

Liikkumiseen käytetyt paikat taustatekijöittäin

Tutkimusajankohtana yleisimmän liikkumiseen käytettyjä paikkoja sekä Kontulassa että Huhtasuolla olivat kevyen liikenteen väylät ja luonto. Kysytyistä rakennetuista paikoista suosituimmat olivat molemmissa lähiöissä kaksi koulupihaa: Kontulassa Vesalan koulupihalla oli liikkunut yli puolet vastaajista ja Huhtasuolla yhtenäiskoulun pihalla noin kolmannes. Liikuntapuistoissa liikkuneiden osuus vaihteli paikoittain 16:sta 40 prosenttiin. Vesalan koulupiha, liikuntapuisto ja leikkipuisto Lampi olivat suhteellisen suosittuja, mitä saattaa selittää se, että yli puolet Kontulassa kyselyyn osallistuneista luokista oli naapuruston koulusta. Toimintapuistoista eniten käytetty oli Huhtasuon Kangaslammien toimintapuisto, jossa oli käynyt liikkumassa lähes kolmasosa vastaajista. Vähiten käytetyissä paikoissa oli niissäkin liikkunut vähintään joka kymmenes. (Taulukko 2)

Kouluaste liittyi merkitsevästi monissa paikoissa liikkumiseen, yleensä niin, että alakouluikäiset olivat liikkuneet yläkouluikäisiä useammin. Kontulassa tällaisia paikkoja olivat melko lähekkäin sijaitsevat leikkipuisto, liikuntapuisto ja koulupiha. Näistä liikuntapuistossa ja leikkipuistossa ero oli erittäin merkitsevä. Ainoastaan kontulalaisen yläkoulun piha näytti olleen korostuneesti yläkouluikäisten paikka myös kouluajan ulkopuolella. Huhtasuolla oli kouluasteiden välillä merkitsevä ero usean tyyppisissä paikoissa: alakoululaiset olivat liikkuneet yläkouluikäisiä useammin luonnossa, liikuntapuistossa sekä toisessa toimintapuistoista. Kyseinen toimintapuisto oli myös ainut tutkimuksessa tarkastelluista paikoista, jossa yksikään yläkouluikäinen ei ilmoittanut liikkuneensa. (Taulukko 2)

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot

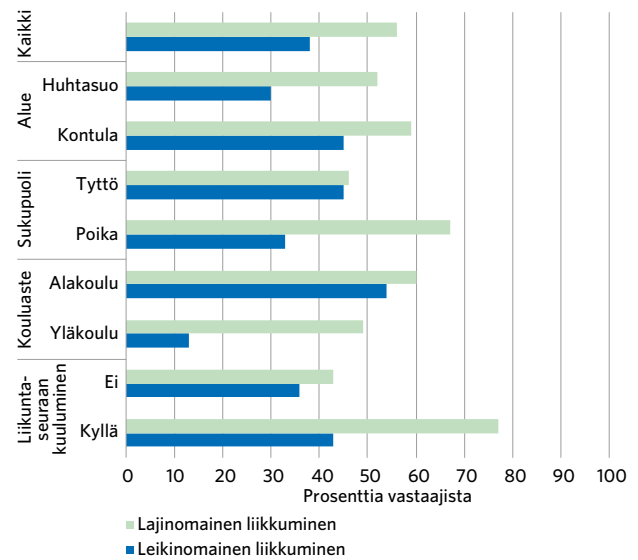
		Alue				Molemmat	
		Huhtasu		Kontula			
		n	%	n	%	n	%
Sukupuoli	Tyttö	46	51	58	49	104	50
	Poika	45	50	61	51	106	50
Kouluaste	Alakoulu	62	67	72	59	134	62
	Yläkoulu	31	33	51	41	82	38
Liikuntaseuraan kuuluminen	Ei	64	69	70	57	134	62
	Kyllä	29	31	53	43	82	38
	Yhteensä	93	100	123	100	216	100

Liikuntaseuraan kuuluminen oli myös yhteydessä useiden paikkojen käyttöön. Kontulassa se oli yhteydessä lähes kaikkien liikuntapuistojen käyttöön. Huhtasuolla liikuntaseuraan kuuluminen puolestaan ei ollut merkittävästi yhteydessä liikuntapuiston käyttöön, mutta se selitti sen sijaan koulun piha-alueen, toimintapuiston, frisbeegolfradan ja kevyen liikenteen väylien käyttöä. Seuraan kuuluvista kaikki olivat käyttäneet kevyen liikenteen väyliä. Yleisesti ottaen siis näyttää siltä, että seuroihin kuuluvat ovat muutoinkin aktiivisia liikkujia. Sukupuolittain eroja oli vähemmän ja ne olivat heikompia. Pojat liikkuvat tilastollisesti merkittävästi enemmän yhdessä Kontulan liikuntapuistoista ja Huhtasuon koulupihalta. (Taulukko 2)

Lajinomainen ja leikinomainen liikkuminen taustatekijöittäin

Paikkojen käyttöä lajinomaiseen ja leikinomaiseen liikkumiseen tarkastellaan taustatekijöittäin ensinnä kuviossa 1. Vastajat olivat liikkuneet paikoilla useammin lajinomaisesti (56 %) kuin leikinomaisesti (38 %). Poikien ja seuraan kuuluvien liikkuminen oli huomattavasti useammin lajinomaisista. Yläkoulukäisistä harva liikkui leikinomaisesti. Alakoululaisilla, tytöillä ja seuraan kuulumattomilla puolestaan ei ollut suurta eroa liikkumisen muotojen välillä. (Kuvio 1)

Lajinomaiseen liikkumiseen liittyvien tekijöiden kaksivaiheista logistista mallinnusta kuvataan taulukossa 3. Mallin 1

Kuvio 1. Lajinomainen ja leikinomainen liikkuminen tarkastelluissa paikoissa (osuus vastaajista, n=216).

Taulukko 2. Viikon aikana Kontulan (n=123) ja Huhtasuon (n=93) liikkumisympäristöissä kouluajan ulkopuolella liikkuneet taustatekijöittäin, osuus vastaajista (%).

Liikkumisympäristö	Sukupuoli			Kouluaste			Liikuntaseuraan kuuluminen			Kaikki
	Tyttö	Poika	Sig.	Alakoulu	Yläkoulu	Sig.	Kyllä	Ei	Sig.	
Kontula										
Kevyen liikenteen väylät	91	83		87	86		90	84		87
Luonto	73	62		73	57		70	63		66
Vesalan koulun piha	57	54		64	41	*	59	51		55
Vesalan liikuntapuisto	36	51		61	16	***	53	34	*	42
Leikkiapuisto Lampi	30	40		49	12	***	40	29		33
Kontulan ala-asteen piha	22	31		26	26		32	21		26
Keinutien koulun piha	26	26		24	28		26	24		25
Kurkimäen liikuntapuisto	16	33	*	25	22		38	13	**	24
Kontulan liikuntapuisto	22	25		18	29		40	10	***	23
Kivikon liikuntapuisto	16	28		24	18		28	16		21
Kelkkapuisto	7	20		15	10		21	7	*	13
Helsingin yhteislyseon piha	14	10		6	20	*	13	10		11
Leikkiapuisto Kiikku	12	8		14	4		13	7		10
Huhtasuo										
Kevyen liikenteen väylät	87	82		81	90		100	76	**	84
Luonto	61	53		65	38	*	70	50		56
Huhtasuon koulun piha ja kentät	24	47	*	40	23		62	22	***	34
Kangaslammen toimintapuisto	33	29		36	23		45	25		31
Huhtasuon liikuntapuisto	20	36		36	13	*	38	23		28
Kangaslammen kuntopolku/latu	24	11		16	19		28	13		17
Huhtasuon frisbeegolfrata	9	25		15	19		35	8	**	16
Huhtasuon kuntorata/latu	13	16		13	19		21	13		15
Pupuhuhan toimintapuisto	13	11		19	0	*	28	6	**	13

Merkittävyydet: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

perusteella kouluaste yksittäisenä tekijänä ei ole merkitsevästi yhteydessä lajinomaiseen liikkumiseen lähiympäristön paikoilla. Kuten kuvio 1 osoitti, yläkoululaisilla kuitenkin oli lajinomaista liikkumista vähemmän, eikä muiden tekijöiden vaikutuksen vakiointikaan (malli 2) muuttanut tätä. Mallin 2 perusteella selvimmin lajinomaista liikkumista ennustaa liikuntaseuraan kuuluminen. Sukupuolten välinen ero on poikien eduksi melko suuri (riskisuhde 1,8:1), mutta tuo ero jää hiukan tilastollisesti merkitsevän rajan alle. Lajinomaisen liikkumisen muutos ei tulosten perusteella kytkeydy selvästi siirtymään lapsuudesta nuoruuteen. (Taulukko 3)

Leikinomaisen liikkumisen mallinnus on kuvattu taulukossa 4. Kouluaste ennustaa leikinomaista liikkumista molemmissa tehdyissä mallinnuksissa eli sekä mallissa, jossa ei vakioitu muita tekijöitä (malli 1), että vakioidussa mallissa (malli 2). Yläkoululaiset käyttivät kysytyjä paikkoja leikinomaiseen toimintaan erittäin merkitsevästi harvemmin kuin alakoululaiset. Lisäksi seuraan kuuluvat liikkuvat myös leikinomaisesti useammin kuin seuraan kuulumattomat. Tyttöjen leikinomainen liikkuminen oli hieman yleisempää kuin poikien, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Alueet erosivat toisistaan siten, että Kontulassa leikinomainen liikkuminen oli yleisempää kuin Huhtasuolla. (Taulukko 4)

Taulukko 3. Kouluasteen, alueen, sukupuolen ja liikuntaseuraan kuulumisen suhde lajinomaiseen liikkumiseen tarkastelluissa paikoissa, binäärinen logistinen regressio.

LAJINOMAINEN LIKKUMINEN	Malli 1				Malli 2				
	Wald	df	Sig.	OR	Wald	df	Sig.	OR	
Kouluaste	Alakoulu			1				1	
	Yläkoulu	2,19	1	0,139	0,7	2,60	1	0,107	0,6
Alue	Huhtasuo							1	
	Kontula					1,85	1	0,174	1,5
Sukupuoli	Tyttö							1	
	Poika					3,67	1	0,055	1,8
Liikuntaseuraan kuuluminen	Ei							1	
	Kyllä					13,06	1	<,001	3,2
R ² (Cox & Snell / Nagelkerke)				0,010	0,014			0,120	0,161

Omnibus Tests of Model Coefficients

	χ^2	df	Sig.
Malli 1	2,197	1	0,138
Malli 2	24,676	3	<,001
Malli	26,873	4	<,001

Taulukko 4. Kouluasteen, alueen, sukupuolen ja liikuntaseuraan kuulumisen suhde leikinomaiseen liikkumiseen tarkastelluissa paikoissa, binäärinen logistinen regressio.

LEIKINOMAINEN LIKKUMINEN	Malli 1				Malli 2				
	Wald	df	Sig.	OR	Wald	df	Sig.	OR	
Kouluaste	Alakoulu			1				1	
	Yläkoulu	28,26	1	<,001	0,2	30,01	1	<,001	0,2
Alue	Huhtasuo							1	
	Kontula					9,58	1	0,002	2,7
Sukupuoli	Tyttö							1	
	Poika					1,08	1	0,300	0,7
Liikuntaseuraan kuuluminen	Ei							1	
	Kyllä					5,41	1	0,020	2,2
R ² (Cox & Snell / Nagelkerke)				0,138	0,185			0,209	0,278

Omnibus Tests of Model Coefficients

	χ^2	df	Sig.
Malli 1	31,289	1	<,001
Malli 2	17,840	3	<,001
Malli	49,130	4	<,001

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa tarkastellaan kouluikäisten kyselyaineiston pohjalta, miten lapset ja nuoret käyttävät lähiliikuntaolosuhteita vapaa-ajan liikkumiseen kahdessa suomalaisessa kaupunkilähiössä, jotka lukeutuvat valtionjohdon tunnistamiin sosioekonomisesti segregoituneisiin alueisiin. Tulokset vahvistavat yleisesti hypoteesin, jonka mukaan liikkuminen asuinalueen ympäristöissä on nuoruudessa vähäisempää kuin lapsuudessa. Liikuntaseuraan kuulumisen kuitenkin selitti paikkojen käyttöä selvemmin kuin kouluaste. Toisena hypoteesina oli, että liikkumisen luonne ilmentää lapsuuden ja nuoruuden välistä siirtymää leikinomaisesta kohti lajinomaista liikkumista. Leikinomainen liikkuminen olikin yläkouluikäisille selvästi harvinaisempaa kuin alakouluikäisille, mutta sitä ei korvattu lajinomaisella liikkumisella. Lajinomaisen liikkuminen oli sen sijaan sekin tyypillisintä liikuntaseuraan kuuluville. Tulosten pohjalta voi pohtia, millaisia lasten ja nuorten sosiaalisia tiloja tarkastellut liikkumisympäristöt ovat.

Tulosten perusteella voidaan tehdä neljä johtopäätöstä. Ensinnäkin lähiöiden kevyen liikenteen väyliä ja luontoa sekä rakennettuja liikkumisympäristöjä voidaan pitää lasten ja nuorten suosimina liikkumisen tiloina, kuten on olosuhteita suunniteltaessa tarkoitettukin. Yleisesti ottaen lasten ja nuorten on todettu viettävän vapaa-aikaansa yhä enemmän erilaisissa kasvatusinstituutioissa, joihin lukeutuvat myös liikuntaseurat (Kullman ym. 2012; Nordbakke 2019). Tutkimuslähiöiden lapsille ja nuorille oli kuitenkin kohtalaisen yleistä liikkua asuinalueidensa liikkumisympäristöissä, ja suuri osa liikuntaseuraan kuuluvista vastaajista teki näin seuraharrastuksen ohella. Liikkuminen sijoittuu sekä liikuntaa varten rakennettuihin että muihin ympäristöihin, mikä osoittaa monipuolisten lähiliikuntaolosuhteiden tärkeyden. Kevyen liikenteen väylät ja luonto ovat hyvin suosittuja paikkoja niin lähiöissä kuin kaupungeissa valtakunnallisestikin (vrt. Martin ym. 2023). Rakennetuista paikoista suosituin oli molemmissa lähiöissä koulupiha. Havainto tukee aiemmin esitettyä käsitystä, jonka mukaan asuinalueiden koulujen pihat ovat hyviä sijaintoja lähiliikunta-paikoille (Norra ym. 2015, 48). Kontulan Vesalan koulupihan suhteellista suosiota voikin selittää, että suuri osa tutkimukseen Kontulasta osallistuneista oli kyseisestä koulusta ja oletettavasti myös asui lähistöllä.

Toinen johtopäätös on, että paikoissa harjoitetaan yleisemmin lajinomaista liikuntaa kuin leikinomaista toimintaa. Tarkastelluissa liikunta-, toiminta- ja leikkipuistoissa on vaihtelevasti toimintamahdollisuuksia pallopeleihin, ulkountosaliharjoitteluun, frisbeegolfiin, pyöräilyyn, lenkkeilyyn sekä moniin nuorisokulttuurisiin lajeihin kuten parkouriin ja skeittaukseen. Paikat mahdollistavat kouluikäisille mielekkäiden lajien harjoittamista ja myös seuratoimintaa. Kontulassa leikinomaista liikkumista raportoitiin enemmän kuin Huhtasuolla, mikä saattaa johtua leikkimistä varten rakennettujen paikkojen suuremmasta määrästä. Se voi myös johtua eroista asuinalueiden tiiviydessä, sillä Huhtasuolla kotipihat ja talojen väliset alueet ovat laajempia ja voivat näin mahdollistaa omaehtoista liikkumista monipuolisemmin kuin Kontulan kotipihat.

Kolmas johtopäätös on, että lähiöiden liikkumisympäristöt ovat enemmän lasten kuin nuorten liikkumisen tiloja. Tulosten valossa etenkin leikinomainen liikkuminen asuinalueen ympäristöissä vähenee siirtymässä lapsuudesta nuoruuteen. Tämä vahvistaa aiempien tutkimusten havaintoa, jonka mukaan tarve vältellä leikkimistä saa jättämään jotkin aiemmin harjoite-

tut liikkumismuodot nuoruuteen siirryttäessä (Hasanen 2017, 159–161; Kemp ym. 2022). Lajinomaisen liikkuminen ei ollut yhteydessä kouluasteeseen. Mikäli siirtymässä lapsuudesta nuoruuteen vaihdetaan lajinomaisen liikkumisen muotoihin, se siis ilmenee muissa ympäristöissä kuin kodin lähipiiriin sijoittuvissa liikunta-, toiminta- ja leikkipuistoissa. Esimerkiksi lenkkeily kevyen liikenteen väylillä voi lisääntyä. Tästä voi kertoa se, että kevyen liikenteen väylillä raportoi liikkuneensa Huhtasuolla suurempi osa ylä- kuin alakouluikäisistä ja Kontulassa yhtä suuri osa molemmilta kouluasteilta. Tarkastelluista paikoista vain yksi, yläkouluun piha, oli korostuneesti yläkouluikäisten paikka. Asiaa voi selittää se, että omaehtoinen liikkuminen on nuorille usein luonteeltaan sosiaalista ajanvietettä, ja koulupiha voi olla tullut alueen nuorille tila, jossa voi hakeutua tuttuun paikkaan vertaisten seuraan (vrt. Hasanen 2017, 155–167).

Neljäs johtopäätös on, että moni tarkastelluista paikoista on korostuneesti liikuntaseuraan kuuluvien toimintatila. Tulos problematisoi käsityksen, että asuinalueille rakennetut, avoimiksi suunnitellut lähiliikuntaolosuhteet ovat todellisuudessa laajoille käyttäjäryhmille avoimia ja sopivia paikkoja. Aiemmin on todettu koulupihojen lähiliikuntapaikkojen käyttäjien olleen useimmin seuraharrastajia (Norra ym. 2015, 48–49), ja tulosten mukaan sama yhteys koskee muunkinlaisia liikkumisympäristöjä. Lisäksi seuraharrastajat käyttivät sekä lajinomaisen että leikinomaisen liikkumisen mahdollisuuksia todennäköisemmin kuin seuraan kuulumattomat. Organisoitu liikuntaharrastus siis edesauttaa paikkoihin pääsyä ja mielekkäiden toimintamahdollisuuksien löytämistä. Pieni osa tutkittujen paikkojen käytöstä oli organisoitua toimintaa, jolloin tietty kenttä alueella oli suljettu seuraan kuulumattomilta. Esimerkiksi Vesalan liikuntapuiston ja seuraharrastuksen yhteyttä voi osittain selittää se, että paikan tekoturmi toimii paikallisen jalkapalloseuran kotikenttänä. Organisoitu toiminta selittää kuitenkin vain osan todetusta yhteydestä.

Seuraharrastuksen yhteyttä asuinalueen liikkumisympäristöjen käyttöön voi selittää harrastuksista saatava sosiaalinen pääoma, sillä omaehtoinen liikkuminen usein edellyttää kavereita, joiden kanssa voi liikkua (ks. Hasanen 2017, 200–203; Nordbakke 2019). Selityksiä voidaan etsiä myös tiloissa vallitsevista normeista, kuten liikunnallisuuden symbolisista merkityksistä ja liikuntapaikoilla ilmenevästä taitavuuteen perustuvasta sosiaalisesta erottelusta. Niiden johdosta jo valmiiksi liikunnallisille ja liikuntalajeja taitaville on enemmän tarjolla mahdollisia liikkumisen tiloja kuin liikuntaa vähän harrastaville ja liikuntalajeja taitamattomille. Paikkojen fyysiset ominaisuudet voivat tehdä liikunnallisen taitavuuden ja kokemuksen merkityksen konkreettisesti näkyväksi. (Esim. Fahlén 2011) Paikkojen käyttö voi esimerkiksi edellyttää kulttuurista pääomaa, kuten lajituntemusta ja välineitä, joita seurassa harrastavilla on. Etenkin liikuntapuistot koostuvat suurimmaksi osaksi lajiharjoitteluun soveltuvista paikoista, jotka voivat olla tutuimpia juuri seuraharrastajille. Fyysiset olosuhteet voivat siten voimistaa erilaisten pääomien vaikutusta paitsi seuraharrastamiseen myös omaehtoiseen liikkumiseen asuinalueiden liikuntapaikoilla. Tässä tutkimuksessa avoimeksi kysymykseksi jää, kuinka lapset ja nuoret liikkuvat muissa lasten ja nuorten suosimissa liikkumisympäristöissä kuten kotipihoilla tai kaupunkitilassa (vrt. Martin ym. 2023, 23–27) ja ovatko nämä ehkä enemmän seuroihin kuulumattomien tiloja kuin rakennetut liikkumisympäristöt.

Tulosten mukaan lähiöiden liikkumisympäristöt eivät olleet kovinkaan sukupuolittuneita tiloja. Havainto on linjassa sen

kanssa, mitä aiemmin on havaittu koulupihoista lähiliikunta-paikkoina (Norra ym. 2015, 48). Lisäksi sukupuoli oli ainut tekijä, joka ei selittänyt merkitsevästi lajin- eikä leikinomaista liikkumista. Aineistomme pohjalta ei voida kuitenkaan poissulkea sitä, etteivätkö sukupuolittuneet liikkumisen normit rajoittaisi lasten ja nuorten liikkumista asuinalueidensa liikkumisympäristöissä (ks. Book & Högdahl 2022; Hasanen 2017, 188–190). Tulostemme mukaan sekä tytöt että pojat näyttävät löytävän lähion liikkumisympäristöistä merkityksellisiä toimintamahdollisuuksia. Kyselyyn saadut vastaukset eivät riittäneet muunsukupuolisten lasten ja nuorten liikkumisympäristöjen käyttöä koskevien johtopäätösten tekemiseen.

Kokonaisuutena tulokset vahvistavat aiempia havaintoja siitä, että liikkumisympäristöjen käyttäjäkunnat ovat jakautuneet ja pelkästään paikkoja tarjoamalla ei mahdollisteta liikkumista yhdenvertaisesti kaikissa väestöryhmissä (Kuvaja-Köllner ym. 2022; Stappers ym. 2018). Liikkumisympäristöjen saavutettavuudella on materiaalien olosuhteiden (kuten etäisyys paikalle) lisäksi sosiaalinen ulottuvuus, joka voi olla ratkaisevana esteenä paikkoihin pääsulle tai mielekkään toimintamuodon löytymiselle (Virmasalo & Hasanen 2022). Avoimiksi suunnitellut ja rakennetut lähiliikuntaolosuhteet vaikuttavat palvelevan parhaiten jo muutenkin aktiivisia seuraharrastajia, eli niiden saavutettavuus näyttää paranevan seurajäsenyyden myötä.

Liikkumisympäristöjen yhdenvertaisen saavutettavuuden parantamiseksi on tärkeää tunnistaa liikkumisen esteitä niissä väestöryhmissä, jotka käyttävät paikkoja vähemmän. Kuten vaihtelu tarkasteltujen paikkojen käytössä antaa ymmärtää, esteitä sekä ratkaisuja tulee tarkastella paikallisella tasolla huomioiden saavutettavuuden monet ulottuvuudet. Fyysisten olosuhteiden osalta monipuoliset toimintamahdollisuudet sekä niiden tutuiksi tekeminen voivat olla tärkeitä elementtejä, jotta lähiliikuntaolosuhteet tarjoaisivat mielekkäitä liikkumisen tiloja myös nuoruudessa sekä seuraharrastuneisuudesta riippumatta (ks. myös Norra ym. 2015, 17). Koronapandemian kielteisten hyvinvointivaikutusten vuoksi lapsille ja nuorille merkityksellisen vapaa-ajan edellytyksiin on tällä hetkellä erityisen tärkeää paneutua (Nyyssölä & Manner 2023).

Tämän tutkimuksen vahvuuksiin kuuluu, että liikkumisen kysyttiin lapsilta itseltään ja ikävaihe huomioitiin pitämällä kysely lyhyenä ja kysymykset yksinkertaisina sekä yksilöimällä tutkitut paikat kuvien avulla. Näin lisättiin kysymysten ymmärrettävyyttä ja kyselyvastausten sekä tulosten luotettavuutta. Tuloksiin kuitenkin sisältyy epävarmuutta kuten aina itseraportoituun liikkumiseen ja aiemmin tapahtuneen muisteluun. Aineisto kerättiin kouluissa kahdella matalan sosioekonomisen aseman alueella, ja huoltajien suostumuksia tiedusteltiin viidellä kielellä. Tämän ansiosta kyselyllä on todennäköisesti tavoitettu joitakin usein tutkimusten ulkopuolelle jääviä, matalasti koulutettujen sekä ulkomaalaistaustaisten perheiden lapsia. Näitä taustatekijöitä ei kuitenkaan sisällytetty kyselyyn, joten asiaa ei voida luvuilla todentaa. Ulkomailla tehtyjen tutkimusten (mm. Mölenberg ym. 2019) pohjalta sosioekonomisilla taustatekijöillä voi myös olla yhteyksiä lähiliikuntaolosuhteiden käyttöön, mutta tämä teema jää jatkotutkimuksen aiheeksi. Sen sijaan tämän tutkimuksen vahvuuksiin kuuluu sukupuolen, kouluasteen ja liikuntaseuraan kuulumisen sisällyttäminen kyselyyn ja tarkastelu selittävinä muuttujina, sillä se tuotti yllä esiteltyjä liikuntasuunnittelun ja -politiikan kannalta kiinnostavia havaintoja. Tässä tutkimuksessa syvennyttiin tarkemmin tiettyihin lähiliikuntaa varten rakennettuihin paikkoihin. Jos kuitenkin tavoiteltaisiin tietoa kaikkien kokonaisliikkumisen kannalta tärkeiden paikkojen käyttötavoista,

olisi syytä laajentaa rajausta ja syventyä yhtäläillä myös kotipihoilla, luonnossa, kevyen liikenteen väylillä ja kaupunkitilassa liikkumiseen.

Tässä tutkimuksessa tuotettu yleiskuva luo perustan jatkotutkimuksille, joissa syvennetään ymmärrystä liikkumisympäristöistä lasten ja nuorten vapaa-ajan sosiaalisina tiloina. Lähioiden liikkumisympäristöissä olennainen teema on lasten ja nuorten merkityksenantojen selvittäminen erityisesti niiden paikkojen osalta, joita ei käytetä niiden hyvästä fyysisestä saavutettavuudesta huolimatta. Aihetta on tärkeää tutkia kohde-ryhmän näkökulmasta laadullisin menetelmin, jolloin voidaan tarkastella näiden merkityksenantojen roolia muiden liikkumiseen vaikuttavien tekijöiden joukossa. Tässä tutkimuksessa jäi keskeisistä sosiaalisen tilan tekijöistä pimentoon esimerkiksi vuorovaikutus liikkumisympäristöjen käyttäjien välillä. Etenkin seuraharrastusten ulkopuolella olevien sekä nuorten äänen esiin tuomiseen tulisi paneutua jatkotutkimuksissa. Kokonaiskuvan muodostaminen on edellytys sille, että tunnistetaan liikkumisen saavutettavuuteen vaikuttavat tekijät kohdealueilla ja -ryhmissä sekä tuotetaan näkemys tarvittavista paikallisista toimista.

Kiitokset kaikille YLLI-tutkimushankkeessa ja kyselyn toteutuksessa työskennelleille.

LÄHTEET

- Aira, T., Kannas, L., Tynjälä, J., Villberg, J., & Kokko, S. 2013. Liikuntaaktiivisuuden väheneminen murrosiässä. Teoksessa: Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta? Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 11–30.
- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa: L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Basterfield, L., Gardner, L., Reilly, J. K., Pearce, M. S., Parkinson, K. N., Adamson, A. J., Reilly, J. J., & Vella, S. A. 2016. Can't play, won't play: Longitudinal changes in perceived barriers to participation in sports clubs the child-adolescent transition. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine* 2016;2:e000079.
- Berg, P. 2015. Sosiaaliset jalat ja vakava vapaa-aika - lasten ja nuorten vertaisuusuhdeiden merkitys liikuntaharrastuksissa. *Nuorisotutkimus* 33(3–4), 88–101.
- Book, K., & Högdahl, E. 2022. Equalizer: Breaking down the barriers at informal outdoor sport and recreational spaces. *Leisure Studies*. doi:10.1080/02614367.2022.2088833.
- Christensen, J. H., Mygind, L., & Bentsen, P. 2015. Conceptions of place: Approaching space, children and physical activity. *Children's Geographies* 13(5), 589–603.
- de Leeuw, E. D. 2011. Improving data quality when surveying children and adolescents: Cognitive and social development and its role in questionnaire construction and pretesting. Report prepared for the annual meeting of the Academy of Finland. https://www.aka.fi/globalassets/tietysti1.fi/awanhat/documents/tiedostot/lapset/presentations-of-the-annual-seminar-10-12-may-2011/surveying-children-and-adolescents_de-leeuw.pdf. Viitattu 5.10.2023.
- Fahlén, J. 2011. Urgent expectations and silenced knowledge. On spontaneous sport space as public health promoter and sport stimulator. *European Journal for Sport and Society* 8(3), 167–191.
- Franzini, L., Taylor, W., Elliott, M. N., Cuccaro, P., Tortolero, S. R., Janice Gilliland, M., Grunbaum, J., & Schuster, M. A. 2010. Neighborhood characteristics favorable to outdoor physical activity: Disparities by socioeconomic and racial/ethnic composition. *Health & Place* 16(2), 267–274.
- Hasanen, E. 2017. "Me ollaan koko ajan liikkeessä": Tutkimus nuorten omaehtoisen liikkumisen muodoista ja merkityksistä tilan kehyksissä. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 261. Väitöskirja.

- Helsingin kaupunki.** 2021. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan pöytäkirja 28.4.2021. https://www.hel.fi/static/public/hela/vipaU480400VH1_Kulttuurin_ja_vapaa-ajan_toimialajo/Suomi/Paatos/2021/KUVA_2021-04-28_24_Pk/3ADE3833-B625-C040-8130-7918B6C00003/Kulttuurin_ja_vapaa-ajan_toimialan_yleisolle_avoim.pdf. Viitattu 5.10.2023.
- Ilmanen, K.** 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 43. Väitöskirja.
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., Mathison, F., Aleman-Diaz, A., Molcho, M., Weber, M., & Barnekow, V.** 2016. Growing up unequal: Gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey*. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/326320>. Viitattu 5.10.2023.
- Itkonen, H.** 2003. Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa: S. Aapola & M. Kaarninen (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 327-343.
- Itkonen, H., Lehtonen, K., & Aarresola, O.** 2018. Tutkimuskatsaus liikuntapolitiittisen selonteon tausta-aineistoksi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kantomaa, M., Jaako, J. & Tammel, T.** 2014. Sosioekonomisen aseman yhteys nuorten liikunnan harrastamiseen – tuloksia suomalaisista seuranta tutkimuksista. Teoksessa: Mikä maksaa? Sosioekonomisen taustan yhteys lasten ja nuorten liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 25-34. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Mik%C3%A4-maksaa.pdf>. Viitattu 5.10.2023.
- Kantomaa, M. & Kankaanpää, A.** 2014. Sosioekonomisen aseman yhteys lasten fyysiseen aktiivisuuteen. Teoksessa: Mikä maksaa? Sosioekonomisen taustan yhteys lasten ja nuorten liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 35-40. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Mik%C3%A4-maksaa.pdf>. Viitattu 5.10.2023.
- Kemp, B. J., Cliff, D. P., Kariippanon, K. E., Crowe, R., & Parrish, A.-M.** 2022. 'Not just for fun anymore': A qualitative exploration of social norms related to the decline in non-organised physical activity between childhood and adolescence in Australia. *Sport, Education and Society*, 27(1), 41-56.
- Keskisuomalainen.** 26.4.2021. Näin pääset taas uimaan ja urheilemaan Jyväskylässä - lue tästä rajoitukset, aukiolot ja varausohjeet. Uutinen. <https://www.ksml.fi/paikkalliset/4122350>. Viitattu 27.3.2023.
- Kullman, K., Strandell, H., & Haikkola, L.** 2012. Lapsuuden muuttuvat tilat. Näkökulmia lapsuuteen 2000-luvulla. Teoksessa: H. Strandell, L. Haikkola, & K. Kullman (toim.) Lapsuuden muuttuvat tilat. Tampere: Vastapaino, 9-26.
- Kuure, T., Vuori, M., & Gissler, M.** 2002. Johdanto. Teoksessa: T. Kuure, M. Vuori, & M. Gissler (toim.) Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen -siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 10-13.
- Kuvaja-Köllner, V., Kankaanpää, E., Laine, J., Borodulin, K., Mäki-Opas, T., & Valtonen, H.** 2022. Municipal resources to promote adult physical activity – A multilevel follow-up study. *BMC Public Health* 22(1), 1213.
- Kyttä, A. M., Broberg, A. K., & Kahila, M. H.** 2012. Urban environment and children's active lifestyle: SoftGIS revealing children's behavioral patterns and meaningful places. *American Journal of Health Promotion* 26(5), e137-148.
- Martin, L., Kokko, S., Villberg, J., Suomi, K., & Ng, K.** 2023. Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 16-29.
- Massey, D.** 2005. *For Space*. London: SAGE.
- Mitra, R., Moore, S. A., Gillespie, M., Faulkner, G., Vanderloo, L. M., Chulak-Bozzer, T., Rhodes, R. E., Brussoni, M., & Tremblay, M. S.** 2020. Healthy movement behaviours in children and youth during the COVID-19 pandemic: Exploring the role of the neighbourhood environment. *Health & Place* 65, 102418.
- Muukkonen, P., van der Lijn, C., Nurmi, M. & Koivisto, S.** 2021. Equality in suburban physical activity environments: a study about spatial accessibility. Maantieteen päivät 5.11.2021, Oulun yliopisto. https://blogs.helsinki.fi/yhdenvertainen-liikunnallinen-lahio/files/2021/11/GeographyDays2021_05112021_Muukkonen.pdf. Viitattu 2.10.2023.
- Muukkonen, P., Ehnström, E., Hasanen, E., Hintsanen, L., Laakso, T., Nurmi, M., Pyykönen, J., Salmi, L., Salmikangas, A.-K., Simula, M., Virmasalo, I., & Vänttinen, L.** 2022. Matkalla kohti liikunnan yhdenvertaisuutta – työkaluja monialaiseen liikuntasuunnitteluun. Department of Geosciences and Geography, C22. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/356119>. Viitattu 2.10.2023.
- Mölenberg, F. J. M., Noordzij, J. M., Burdorf, A., & van Lenthe, F. J.** 2019. New physical activity spaces in deprived neighborhoods: Does it change outdoor play and sedentary behavior? A natural experiment. *Health & Place* 58, 102151.
- Nordbakke, S.** 2019. Children's out-of-home leisure activities: Changes during the last decade in Norway. *Children's Geographies* 17(3), 347-360.
- Nordbø, E. C. A., Raanaas, R. K., Nordh, H., & Aamodt, G.** 2019. Neighborhood green spaces, facilities and population density as predictors of activity participation among 8-year-olds: A cross-sectional GIS study based on the Norwegian mother and child cohort study. *BMC Public Health* 19(1), 1426.
- Norra, J., Ruokonen, R., Ehrlén, V., & Myllyluoma, A.** 2015. Lähiliikunta-paikkarakentamista 15 vuotta – seurantaselvitys. Valon julkaisusarja, 7. Helsinki: Valo, Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry.
- Nummenmaa, A. R., & Virtanen, J.** 2002. Lapsuuden yhteiskunnallinen ja institutionaalinen olemus. Teoksessa T. Kuure, M. Vuori, & M. Gissler (toim.) Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen -siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 120-127.
- Nyüssölä, A., & Manner, J.** 2023. Nuorten hyvinvointia tukeva vapaa-aika ja siihen korona-aikana tulleet säröt. Näkökulma 90. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma90>. Viitattu 5.10.2023.
- Pate, R. R., Dowda, M., Saunders, R. P., Colabianchi, N., Clennin, M. N., Cordan, K. L., Militello, G., Bucko, A., Porter, D. E., & Shirley, W. L.** 2021. Operationalizing and Testing the Concept of a Physical Activity Desert. *Journal of Physical Activity and Health* 18(5), 533-540.
- Pietarinen, J., Pyhältö, K., & Soini, T.** 2010. A horizontal approach to school transitions: A lesson learned from Finnish 15-year-olds. *Cambridge Journal of Education* 40(3), 229-245.
- Prins, R. G., Mohnen, S. M., van Lenthe, F. J., Brug, J., & Oenema, A.** 2012. Are neighbourhood social capital and availability of sports facilities related to sports participation among Dutch adolescents? *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 9(1), 90.
- Puuronen, V.** 2006. Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Stappers, N. E. H., Van Kann, D. H. H., De Vries, N. K., & Kremers, S. P. J.** 2018. Do physical activity friendly neighborhoods affect community members equally? A cross-sectional study. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 15(6), 1062.
- Stjernberg, M.** 2019. Concrete Suburbia: Suburban housing estates and socio-spatial differentiation in Finland. Department of Geosciences and Geography, A77. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Valtioneuvosto.** 2018. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_6+2018.pdf. Viitattu 5.10.2023.
- Valtion liikuntaneuvosto.** 2014. Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Virmasalo, I., & Hasanen, E.** 2022. Defining the accessibility of physical activity: Tracing the social dimension. *Contesti. Città, Territori, Progetti* 2, 59-75.
- Ympäristöministeriö.** 2023. Lähiöohjelma. <https://ym.fi/lahioiden-kehittaminen>. Viitattu 2.10.2023.